

Dünyä Trampa garaşyp durka...

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Dünyä Trampa garaşyp durka... DÜNYÄ TRAMPA GARAŞYP DURKA...

Illýustrasiya: Klawe Rzeczy / Foreign Policy

Bütün dünýäniň demi tutulan ýaly 5-nji noýabrda ikinji gezek ABŞ-nyň prezidenti saýlanmagyndan soň Trampa garaşýar. Hemmeler onuň susagyň sapyny eline alyp, dünýäni haýsy ugra bulajagyny alada edýär. Amerikan halky umytly, dünýä bolsa aladaly. Sebäp Donald Tramp ugur-utgasyz adam bolşy ýaly, samsyklaç we kellesine taýak degen ýaly hereket edýän adam. Amerikan halky-da onuň şu ornaşykly düzgüne we sistema garşy ýumruk salgap bilýän samsyklaç hereketlerini halaýar.

Ilki bilen şuny aýdatyn: ABŞ edil häzir dünýädäki ýeke-täk supergüýç bolsa-da, meýdan boş däl, oňa «gel bəri» edip biljek ownukly-irili birnäçe ýurt bar.

BRICS klubyndakylaryňam barsy ABŞ-nyň öňbaşçylygyndaky

Günbatara egin deňlemek üçin bir ýere üýşen döwletler. Olaryň maksady ilki bilen dollaryň agalygyny soňlandyrmak, zyndanam dünýä syýasatynda täze we alternatiw güýjüň merkezine öwrülme.

Tramp boýunça iň köp gyzyklanylýan zadam, edil häzir bolup duran iki uruş we çaknyşyk boýunça näme etjekdigi: Bularyň biri Ukraina, beýlekisi Gaza.

Tramp ikisini-de makul görnüşde çözüp ýaraşygy ýola goýup bilse, Nobeliň Parahatçylyk boýunça baýragyna mynasyp boljak üstünligi gazandygy bolar. Ýok, eger ýüzüne-gözüne çyrşasa, onda üçünji jahan urşunyň oduny tutaşdyrar.

Näme boljagyny öňünizdäki tomsa çenli belli bolar. Iň erbet ähtimallygy pikir edeliň we şoňa görä nämeleriň bolup biljekdigini göz öňüne getireliň:

Ilki bilen-ä, «Her şerde bir haýyr bar» diýen sözüň bardygyny ýatlalyň. Trampyň şowsuzlyga uçramagy, belki-de uly we düýpli üýtgeşmeleriň gapysyndan jyklatmagy mümkin. Aýdaly, Tramp Russiýanyň garşysynda ÝB-ni ýeke goýdy. Şeýle bolanda ÝB Russiýa bilen ylalaşyga gelip, öz meselesine özi çözüp tapyp biler.

ÝB Russiýa bilen ikitaraplaýyn hormat-sylaga we ynama esaslanýan täze gatnaşygy ýola goýmak bilen ABŞ-ny yklymdan kowup, öz garaşsyzlygyny-da berkidip biler. Şeýlelikde goja yklym dünýäniň syýasy arenasyna ABŞ-dan özbaşdak täze güýç merkezi bolup çykar.

Ýakyn Gündogarda-da Gazadan soň gezegiň özlerine geljegine düşüňän Pars aýlagynyň arap ýurtlary we beýlekiler Ysraýyl howpuna garşy birlikde hereket etmäge mejbur bolarlar ýa-da Eýrandyr Türkiýe ýaly ýurtlara ýakynlaşyp, ýaranlyk gurmaga ymtylarlar.

Ýakyn Gündogardaky arap we musulman ýurtlaryň aralaryndaky ownukly-ieili problemalary bir gyra goýup, jemlenmegi we güýç birikdirmegi ABŞ-nyň sebitden kowulmagyny we Ysraýilyň ýeke galmagyny aňladýar. Bular birnäçe kişä bolmajak zatlar ýaly görnübem biler. Emma bir zady ýatdan çykarmaň, soňky ýyllarda dünýäde iň bolmajak zatlar bolup geçýär.

Meselem, baş-üç ýyl öň Trampyň

garşysyna birgiden aýyplamalaryň we gozgalan derňew işleriniň bardygyna garamazdan onuň ikinji gezek prezident saýlanjagyny kim çak edip bilerdi? Ýa-da 2001-nji ýylyň 11-nji sentýabr wakalaryndan soň sumat bolan Talibanyň ýigrimi ýyldan soň täzeden häkimiýet başyna geljegini kim pikir-oýuna getirip bilerdi? Ýa bolmasa, ýarag meselesinde hemişe daşaryk garaşly Eýrande Türkiýe ýaly iki musulman ýurduň onlarça ýurda ýarag satjakdygyny kim aklyna getiriip bilerdi?

Özüňiz bilýäňiz, Türkiýe onlarça ýurda bronemaşyn, tank, wertolýot, uçarmansyz dolandyrylýan istrebitel, dron satsa, Eýranam öz gezeginde Russiýa dron we raketa satýar.

Bütün dünýäniň başyna howp abandyrýan ABŞ-nyň hem-ä Ýakyn Gündogardan, hemem Ýewropadan kowulmagy dünýä parahatçylygyny we halklaryň asudalygyny üpjün etmek üçin hökmanylyga öwrüldi. ÝB ABŞ-ny ara salmazdanam Russiýa bilen Ukraina boýunça ylalaşyga gelip, kontinentde parahatçylygy we asudalygy ýola goýup biler.

Meniň pikirimçe, iň makul çözügüt – Ukrainantň Günbatar bilen Russiýanyň arasynda aralyk zona bolup galmagy we hiç bir bloğa goşulman bitaraplygyny saklamagy. Iki tarapam Ukrainanyň içerki işlerine goşulmaly däl we ýurduň garaşsyzlygyna hormat goýmaly.

Bular ýaly çykalga Günbataryňam, Russiýanyňam, Ukrainanyňam bähbidine bolar.

ABŞ-nyň dünýäniň elini-aýagyny çekip öz ketegine çekilmegi Russiýa, Hytaý, Hindistan, Braziliýa ýaly ýurtlaryň isleýän zady.

Trampyň isleýän zady-da – ABŞ-nyň baýlyklaryny dünýäniň problemalary üçin saga-sola sowurmak däl-de, ýurduň täzeden gurulmagy üçin harçlamak.

Trampyň täzeden häkimiýete gelmegi, belki-de dünýäniň amerikan, ABŞ-nyňam jöhit boýunturygyndan sypmagyna sebäp bolup biler. Ata-babalarymyz «Bir kösençlik müň nesihatdan ýagşydyr» diýip ýöne ýere aýtmadyr.

Gazada bolup geçen gandöküşikli gyrgynçylyklar dünýäni dolandyryýan bir gysym jöhit kapitalistiniň nämelere güýjüniň ýetýändigini görkezdi.

Bütün dünýä Gazada öldürilen neresse çagajyklara enelere aglaýan wagty, jöhüt kapitalynyň dikmesi bolan günbatarly liderler kejeňeklik bilen gyrgynçylygy aklamaga synanyşdy.

Bütün dünýä bilen birlikde Günbatar jemgyýetçiligi-de indi jöhüt boýunturygyndan çykmagyň hökmanydygyny duýdy. Şeýdibem Şwesiýa, Norwegiýa, Ispaniýa, Belgiýa, Irlandiýa ýaly birnäçe Günbatar ýurdy Palestina döwletini resmi taýdan ykrar etmegi makul bildi.

ABŞ-nyň Daşary işler ministri Antoni Blinken we ÝB-niň komissiýasynyň başlygy Ursula fon der Leýen ýaly Ysraýylyň tarapyny tutýan ýolbaşçylar islendik şertde nägileliklere uçrady.

Jöhüt kapitalynyň Jorj Oruelliň «1984» romanyndaky «Uly gardaş» ýaly dünýäni dolandyrmagy Günbatar jemgyýetçiligini özünden ymykly irizdi.

Adamlaryň gözýetimi giňedi we Ysraýyla arka durýan öz hökümetlerini tankyt edup başlady. Günbatar mediýasy heniz agzamaga milt etmese-de, Ysraýylyň ady indi Ýewropada we ABŞ-da köçedäki adamlaryň aňynda terror we gyrgynçylyk bilen utgaşykly söze öwrüldi.

Gazada çagajyklaryň tike-tike bolan jesetleri bu golaýda adamlaryň ýadyndan çykmaz. Adamzat bu gandöküşikli gyrgynçylygyň jogapkärläri Netanýahudyr Gallant serb gassaby Miloşewiç ýaly Halkara Gaaga sudunda sud edilýänçä ynjalık tapmasa gerek.

Şeýle-de, Halkara Gaaga sudunyň Netanýahuny we Gallanty tussag etmek hakda karar kabul edendigini-de aýtmak gerek. Belki-de bu karar ýerine ýetirilesi-de ýok, ýöne munuň bilen Ysraýylyň eden genosidi resmi taýdan hasaba alyndy.

Netanýahu bilen Gallant indi iň bolmanda dünýäde arkaýyn gezip bilmezler, iň esasysy-da gaçgak we etmişli jenaýatkäriň gorky-howsalasy bilen ýaşarlar, tä ölyänçäler.

Dünýä Trampa garaşyp durka, her bir ýurt ýaly Türkiýe hem iň erbet ähtimallyklara garşy eserdeň bolmaly.

Elbetde, täze dünýä guruljak bolsa, Türkiýe hem öz ýerini almaly bolar. Ýöne taýýarlykly we sak bolsak, iň gowy ýeri eýeleme mümkinçiligimiz bolar.

Esedulla OGUZ,
Germaniýada ýaşayan türkiýeli türkmen žurnalisti.

Çarşenbe, 27.11.2024 ý. Publisistika